

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีในกระบวนการสร้างความปรองดอง

ในบทนี้จะกล่าวถึง แนวคิดทฤษฎีในกระบวนการสร้างความปรองดองและเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งโดยจะแบ่งหัวข้อในการนำเสนอเป็น ๕ หัวข้อหลักดังต่อไปนี้

๒.๑ ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict and Conflict Resolution)

๒.๒ แนวคิดและกระบวนการสร้างความปรองดอง (Reconciliation)

๒.๓ ความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional Justice)

๒.๔ เครื่องมือทางกฎหมายในการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองของไทยในอดีต

๒.๕ ประสบการณ์ประชาเสวนาในบริบทสังคมไทย

๒.๑ ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict and Conflict Resolution)

ในหัวข้อความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งจะแบ่งการนำเสนอเป็น ๔ หัวข้อหลักคือ ความหมายของความขัดแย้ง ประเภทของความขัดแย้ง การแก้ไขความขัดแย้งและเครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้ง

๒.๑.๑ ความหมายของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติธรรมดาในสังคมซึ่งจะก่อให้เกิดความสูญเสียหรือการพัฒนาที่ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการของคนในสังคม (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ๒๕๔๖) ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับทิมมอร์ริส (๒๕๔๗) ได้กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความขัดแย้งบางครั้งก่อให้เกิดประโยชน์ในการได้แนวคิดใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น หรือในบางครั้งอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงก็ได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับกระบวนการในการจัดการกับความขัดแย้งนั้น

จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อยู่คู่กับมนุษย์ไม่ว่าจะในระดับบุคคลหรือในระดับสังคม ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความขัดแย้งบางครั้งก่อให้เกิดประโยชน์ในการได้แนวคิดใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นได้แต่บางครั้งถ้าจัดการไม่ดีก็สามารถทำให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงได้เช่นเดียวกัน สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอธิบายได้ด้วยหลายตัวแปร เช่น ตัวแปรสภาพภูมิศาสตร์อันก่อให้เกิดข้อพิพาทด้านพรมแดนระหว่างประเทศ ตัวแปรทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร ตัวแปรทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดปัญหาเชื้อชาติ เป็นต้น

สำหรับการวิเคราะห์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ กระทำได้โดยวิเคราะห์แยกแยะ และระบุมุมมองของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือคู่กรณี การหาต้นตอที่แท้จริงของปัญหาความขัดแย้ง มุมมองหรือทัศนคติระหว่างกัน ความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ผ่านมา รวมถึงรูปแบบวิธีการที่บุคคลเหล่านั้นใช้ในการจัดการความขัดแย้ง การพิจารณาถึงบริบททางประวัติศาสตร์ การประเมินทางเลือก ความเป็นไปได้ที่จะเจรจาไกล่เกลี่ย การเจรจาไกล่เกลี่ยมีหลายรูปแบบ แต่ที่รู้จักกันมากคือการเจรจาโดยค้นหาจุดยืนและจุดสนใจร่วมกัน (มอริส, ๒๕๔๖)

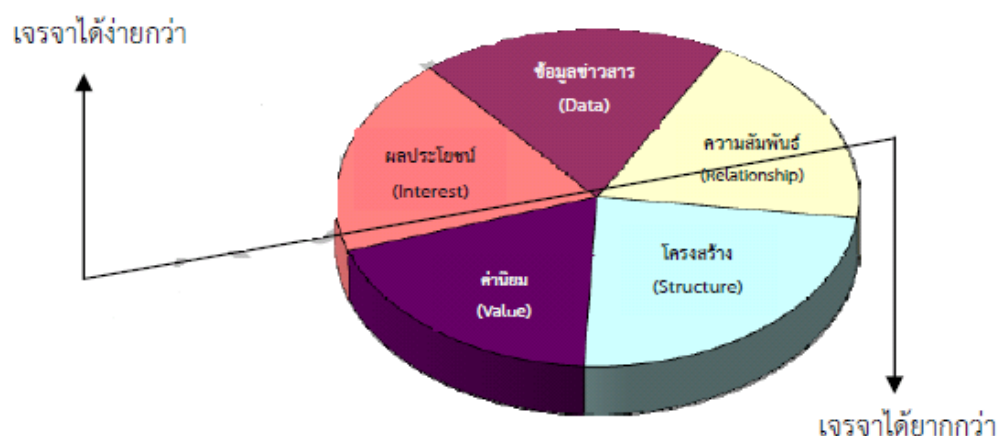
อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดความขัดแย้งและความรุนแรงเกิดขึ้นในสังคมแล้ว มักมีทางเลือกให้กับมนุษย์ในการจัดการกับความขัดแย้งนั้นอยู่ ๒ ทางหลักคือ

๑) การเลือกใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ไขกับปัญหาความขัดแย้ง

๒) การใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมที่เกิดขึ้นมีพลวัตทั้งการขยายและลดลง ในกรณีที่ความขัดแย้งขยายด้วยระดับจนทำให้เกิดการมุ่งเอาแพ้ชนะกันมากขึ้น จะมีกระบวนการเข้ามาจัดการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งนั้นในรูปแบบต่างๆ เช่น การหลีกเลี่ยงปัญหา การใช้คนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ย (Mediation) การเจรจาไกล่เกลี่ยกันเอง (Negotiation) การใช้อำนาจตุลาการ (Arbitration) การฟ้องร้องกัน (Litigation) การใช้กระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมาย การชุมนุมประท้วงและการใช้ความรุนแรง (วันชัย วัฒนศัพท์, ๒๕๕๐)

๒.๑.๒ ประเภทของความขัดแย้ง

ภาพ ๒-๑ ประเภทของความขัดแย้ง

คริสโตเฟอร์ มัวร์ (อ้างถึงในวันชัย, ๒๕๕๐) ได้แบ่งความขัดแย้ง ออกเป็น ๕ ประเภท คือ

ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) เป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้งอาจจะเกิดจากข้อมูลน้อยไป การแปลผลผิดพลาด การวิเคราะห์ออกมาด้วยความเห็นต่างกัน หรือแม้แต่ข้อเป็นปัญหาความแตกต่างในการรับรู้ข้อมูล (Perception) บางครั้งก็เป็นปัญหาขัดแย้งกันได้ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (**Interest Conflict**) เป็นเหตุผลของการแย่งผลประโยชน์ในสิ่งที่คุณเหมือนมีหรือไม่มีเพียงพอเป็นเรื่องของทั้งตัวเนื้อหา กระบวนการและจิตวิทยา

ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structure Conflict) เป็นเรื่องของอำนาจ แย่งชิงอำนาจการกระจายอำนาจ ปัญหาโครงสร้างรวมไปถึง กฎ ระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลา และระบบ

ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) เป็นปัญหาด้านความสัมพันธ์ บุคลิกภาพ พฤติกรรมต่างๆ ในอดีต อารมณ์ที่รุนแรง ความเข้าใจผิด หรือการสื่อสารที่บกพร่อง

ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict) เป็นปัญหาระบบของความเชื่อ ความแตกต่างในค่านิยม ขนบประเพณี ประวัติการเลี้ยงดูที่หล่อหลอมความเป็นตัวตนขึ้นมาจากการแบ่งประเภทความขัดแย้งโดยทั่วไปแล้ว ยังสามารถแบ่งประเภทความขัดแย้งได้เป็นความขัดแย้งภายในรัฐ (Intrastate Conflict) ที่ยึดถือและรุนแรงถึงขั้นมีการสูญเสียชีวิตโดยหลักแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑) ความขัดแย้งที่มุ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองหรือโครงสร้างอำนาจรัฐ (อุดมการณ์ทางการเมือง)

๒) ความขัดแย้งที่มุ่งเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองหรือจัดสรรผลประโยชน์ (กลุ่มอำนาจ/ผลประโยชน์)

๓) ความขัดแย้งที่มุ่งแยกตัวเป็นรัฐอิสระ (อัตลักษณ์/ชาติพันธุ์) ซึ่งเหล่านี้จะเป็นการต่อสู้กันระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันทางความเชื่อ ชาติพันธุ์ หรือสถานะทางสังคมเศรษฐกิจ ความขัดแย้งเหล่านี้มักจะเป็นการต่อสู้กันระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันทางความเชื่อชาติพันธุ์ หรือสถานะทางสังคมเศรษฐกิจ และอาจทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม ก่อให้เกิดความสูญเสียทางชีวิตและจิตใจระหว่างผู้คนในสังคม เกิดการแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจน มีทัศนคติที่เป็นศัตรูต่อกัน โดยมุ่งตอบโต้ทำร้ายกันถึงในระดับที่การดำรงอยู่ของอีกฝ่ายเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายตน รวมถึงเกิดแรงต้านต่อความพยายามใดๆ ที่จะประนีประนอม

๒.๑.๓ การแก้ไขความขัดแย้ง

การแก้ไขความขัดแย้งที่กลายเป็นความยึดถือและรุนแรงจำเป็นต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบและแก้ไขที่รากเหง้าของปัญหาอย่างแท้จริง การแก้ไขความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมือง สังคม และ/หรือเศรษฐกิจ ตลอดจนทัศนคติและความสัมพันธ์ระหว่างคู่ขัดแย้งและ/หรือกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในสังคม ซึ่งมุ่งเน้นในการขจัดเงื่อนไขของความ

ขัดแย้งและสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงพัฒนาเพื่อนำไปสู่การเกิดสันติสุขที่ยั่งยืนในสังคม

Edward Azar อ้างถึงใน Abu-Nimer (๒๐๐๑) เห็นว่าการจัดการความขัดแย้งที่เรื้อรัง (Protracted conflict) ที่เกิดความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่สามารถใช้การจัดการความขัดแย้งทางการทหารที่เน้นยุติความขัดแย้งชั่วคราว โดยปราศจากการเข้าไปตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เช่น ความรู้สึกปลอดภัย อัตลักษณ์ การมีส่วนร่วม ความเท่าเทียมกัน

ในขณะที่ Galtung อ้างถึงใน Miall *et al* (๑๙๙๕) เสนอ ๓ แนวทางประกอบด้วย ๑) การแก้ปัญหาที่รากเหง้าที่ระดับโครงสร้าง ๒) การฟื้นฟูบูรณะผู้คน สังคม สังคมภายหลังการเผชิญความรุนแรงทางตรง ๓) การปรองดองระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่ขัดแย้งกัน ความรุนแรงมีต้นทุนก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมถ้ายุติความรุนแรงได้ก็จะก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมในวงกว้าง การจัดการความขัดแย้งต้องทำควบคู่กันไปในหลายระดับด้วยการลดพฤติกรรมความขัดแย้งให้น้อยลง การสร้างความเข้าใจ และแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์ ความรุนแรงทางตรงที่เกิดขึ้นที่เห็นความรุนแรงได้ชัดเจนสามารถยุติได้ด้วยการเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การลดความขัดแย้ง ความรุนแรงเชิงโครงสร้างยุติได้โดยแปรเปลี่ยนโครงสร้างและความไม่เป็นธรรม และความรุนแรงทางวัฒนธรรมยุติได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน

๒.๑.๔ เครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้ง

การแก้ไขความขัดแย้งนั้น สามารถเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการในการยุติความรุนแรงได้หลากหลายวิธี ประกอบไปด้วย การเจรจา (Negotiation) การไกล่เกลี่ย (Mediation) การสานเสวนา(Dialogue) และการปรึกษาเสวนาทางออก (Deliberation) สามารถอธิบายได้คือ

การเจรจา หมายถึง การเจรจาระหว่างคู่ขัดแย้งที่มีอำนาจตัดสินใจ นอกจากนี้ การเจรจามีความแตกต่างจากการไกล่เกลี่ยอย่างชัดเจน กล่าวคือการเจรจาเป็นการที่คู่ขัดแย้งพูดคุยเพื่อหาข้อตกลงหรือยุติปัญหาด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพิงบุคคลที่สาม และการเจรจา เป็นวิธีการที่คู่ขัดแย้งมักเลือกใช้ในการจัดการปัญหาเป็นอันดับแรก นอกเสียจากว่าปัญหามีระดับที่รุนแรงมากขึ้นจนควบคุมได้ยาก คู่ขัดแย้งจึงจะเลือกใช้วิธีการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง

การไกล่เกลี่ย เป็นกระบวนการที่บุคคลที่สามเข้ามาช่วยกำกับกระบวนการและกระตุ้นให้คู่ขัดแย้งตัดสินใจหาข้อตกลงร่วมกัน การใช้การไกล่เกลี่ยเนื่องจากทั้ง ๒ ฝ่ายไม่สามารถเจรจากันได้เอง ก็ต้องอาศัยฝ่ายที่สามเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยหรือที่เรียกว่าการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง

การสานเสวนา เป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นใจซึ่งกันและกัน ทั้งภายในและระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ในสังคม เพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจนเพื่อร่วมกันหาทางออกหรือแนวทางในการปรับโครงสร้างต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อตกลงที่ได้จะเกิดการ

ยอมรับร่วมกันจากสังคมมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามา กำหนดถึงเนื้อหาที่ควรจะเป็นรวมถึงภาพของอนาคตร่วมกันในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งวิธีการต่างๆ เหล่านี้ต้องดำเนินควบคู่กันไปบนฐานคิดที่ทุกฝ่ายเห็นตรงกันว่าความรุนแรงไม่อาจ นำมาซึ่งเป้าหมายและทางออกที่ยั่งยืนได้

การประชุมเสวนาหาทางออก เป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในเรื่องยากที่มี หลายฝ่ายเกี่ยวข้องและต่างมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน กระบวนการประชุมเสวนามีความแตกต่าง จากการสาน

เสวนาคือ การประชุมเสวนาหาทางออกจะเน้นที่ผลลัพธ์คือการตัดสินใจร่วมกันของผู้เข้าร่วม ส่วนการสานเสวนาอาจไม่จำเป็นต้องมีการตัดสินใจร่วมกันก็ได้ (วันชัย วัฒนศัพท์, ๒๕๕๐)

๒.๒ แนวคิดและกระบวนการสร้างความปรองดอง (Reconciliation)

๒.๒.๑ การปรองดองคืออะไร

ความหมายของการปรองดอง อาจมองได้ในแง่มุมมองเชิงทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติ โดยในแง่มุมมองเชิงทฤษฎีนั้น การปรองดองได้แก่กระบวนการต่างๆ ที่ป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้งโดยการสร้างสันติภาพ ยุคยั้งวงจรความรุนแรง และสร้างสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง แต่ในส่วนของแนวทางการปฏิบัตินั้นเป็นที่ยอมรับว่าอาจไม่ใช่นักที่จะสามารถทำตามแนวคิดเชิงทฤษฎีของการปรองดอง เนื่องจากการปรองดองไม่ใช่การกระทำที่จะสามารถแยกออกจากสังคมที่มีปัญหาความขัดแย้งและความหวาดกลัวอย่างรุนแรงออกไปได้ การปรองดองไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เป็นกระบวนการที่ยากลำบาก ยาวนาน คาดเดาไม่ได้ และเกี่ยวข้องกับการวางแผน ขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ที่หลากหลาย และต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เช่น การมีสันติธรรมแทนที่จะแก้แค้น การจัดการความทรงจำร่วมกัน และสร้างการอธิบายจากมุมมองต่างๆ ของคู่ขัดแย้งอย่างเท่าเทียมกัน

การสร้างความปรองดอง เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชังแตกแยกและสร้างความไว้วางใจเพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง โดยผ่านการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีต การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การเมตตาให้อภัย ตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน (Abu-Nimer, ๒๐๐๑)

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการที่ให้ความหมายของกระบวนการสร้างความปรองดองในอีกแง่มุมมองคือกระบวนการเยียวยาบาดแผลของทั้งผู้กระทำและผู้กระทำภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรง และเป็นการยุติความสัมพันธ์ด้านลบต่อกัน ไม่นำไปสู่ความเป็นศัตรู ในหลักการแล้วบุคคลที่สามเท่านั้น

ที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำและผู้กระทำได้ ทั้งนี้ ผู้กระทำสามารถให้อภัย หรือเรียกร้องให้ผู้กระทำผิดชดใช้ได้รับการลงโทษ หรือแม้แต่การล้างแค้น สำหรับผู้กระทำผิดอาจจะยอมรับผิด หรือถูกลงโทษจากผู้กระทำก็เป็นไปได้ (Galtung, ๑๙๙๐)

๒.๒.๒ หลักการสร้างความปลอดภัยประกอบด้วยหลักการ ดังต่อไปนี้ (Abu-Nimer, ๒๐๐๑; Bercovitch *et al*, ๒๐๐๕)

๑) การสานเสวนาเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปลอดภัย การสานเสวนาที่แท้จริงเกิดขึ้นได้เมื่อคู่กรณีมาร่วมกันสนทนาเพื่อนำไปสู่ข้อตกลง โดยต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงมุมมอง ความรู้สึก โศกเศร้า กลียดที่มีต่อกัน การสานเสวนาที่แท้จริงถึงจะนำไปสู่การสร้างความปลอดภัย โดยจะต้องมีการวิเคราะห์ความขัดแย้งและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น

๒) เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน การเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึกของตนเองสามารถที่จะเยียวยาอดีตและความเจ็บปวดในปัจจุบันได้ และแง่มุมของความยุติธรรมที่สำคัญมากคือการ **เยียวยาความรู้สึกของคนที่เจ็บปวด**

กระบวนการ (Process) ที่จะจัดการกับคนที่เกลียดชังกันได้มาพูดคุยกันเพื่อขับเคลื่อนการอยู่ร่วมกันไปสู่อนาคต ดังนั้นการเตรียมการเพื่อนำมาสู่กระบวนการพูดคุยจึงมีความสำคัญมาก และทำให้เกิดการเข้าใจในความเจ็บปวดของแต่ละฝ่าย โดยต้องการพื้นที่ปลอดภัยสำหรับคู่กรณีในการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นสำหรับการเยียวยาความรู้สึกทางจิตใจ รวมถึงการยอมรับความจริงแทนหนทาง การต่อสู้กัน เช่น กรณีแอฟริกาใต้ เกิดการยอมรับผู้แทนของแต่ละฝ่าย ยอมรับตัวตนซึ่งกันและกัน และยอมรับอดีตที่เกิดขึ้น เช่นกระบวนการของคณะกรรมการแสวงหาข้อเท็จจริงและสร้างความปรองดองในแอฟริกาใต้ มีเป้าหมายเพื่อเยียวยาความหวงกังวลของเหยื่อรวมถึงสังคมด้วย เป้าหมายไม่ใช่เพื่อลงโทษผู้กระทำ แต่เพื่อทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้

๓) ความปรองดองเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง เช่น การอพยพผู้ลี้ภัยกลับประเทศบอสเนียจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าพวกเขาไม่รู้สึกปลอดภัยและมั่นคงในการไปอยู่ร่วมกับศัตรู การให้อภัยเป็นสิ่งจำเป็นแต่จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าความต้องการของมนุษย์ถูกละเลย หรือในกรณีอิสราเอลกับปาเลสไตน์ที่จะไม่เกิดความปรองดอง ถ้าไม่เกิดการยอมรับในการดำรงอยู่ในอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยชาวอาหรับ

๔) ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง ในการเยียวยาความรู้สึกของผู้คน การสร้างความสัมพันธ์ที่แตกร้าวจึงขึ้นมาใหม่ต้องการมากกว่าเครื่องมือในการเจรจา โกล่เกลี่ย ที่เพียงแต่ค้นหาความต้องการและความต้องการที่แท้จริงเท่านั้น แต่ต้องใช้

สัญลักษณ์และพิธีกรรม กล่าวคือใช้ทั้งความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรมในการสร้างความปรองดอง

๕) การสร้างความปรองดองจำเป็นมากที่จะต้องใช้นโยบายที่หลากหลาย ทั้งด้านจิตใจกฎหมาย สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและการเมือง การเจรจาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่การสร้างสันติภาพได้ แต่ต้องสร้างกิจกรรมร่วมกันในภาคประชาสังคมด้วย การสร้างความปรองดองจะประสบความสำเร็จถ้าได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ที่สำคัญมากคือผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากคู่กรณี เช่น เนลสัน แมนเดลา ที่เปลี่ยนความคิดของคนผิวดำในแอฟริกาใต้ ให้หันมาสนับสนุนการสร้างความปลอดภัย

๖) การสร้างความปรองดองเน้นที่หัวใจ (Heart) และความคิด (Head) การเน้นที่ความคิดคือการกำหนดเป้าหมายของการพูดคุย และทำให้การพูดคุยดำเนินต่อไปในทิศทางที่ควรจะเป็น ส่วนการเน้นที่หัวใจคือการพูดคุยกันถึงอารมณ์ ความรู้สึกที่อยู่ลึกในจิตใจ

๗) คำนี้ถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปรองดอง โดยไม่เน้นที่การรับหรือนำเข้าวิธีการและกฎหมายแต่ของประเทศตะวันตกแต่ต้องปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม

๘) การให้อภัยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม วัฒนธรรมของแต่ละสังคม มีความแตกต่างกันออกไป ไม่ควรยึดติดแต่เพียงรูปแบบเดียว แต่ละวัฒนธรรมก็มีมุมมองต่อการให้อภัยและการสร้างความปรองดองที่แตกต่างกันออกไป

๙) ความยุติธรรมแบบใดที่เหมาะสมสำหรับการสร้างความปรองดอง ที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์กลับคืนมาระหว่างคู่กรณี หรือความยุติธรรมแบบมุ่งแก้แค้น ที่เน้นลงโทษผู้กระทำผิด เนื่องจากเหยื่อมีความต้องการให้ลงโทษผู้กระทำผิด จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายทั้งนักปฏิบัติและนักวิชาการในการจะเลือกใช้ความยุติธรรมแบบไหนภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง แม้คำตอบของความยุติธรรมไม่ได้อยู่ที่การขอมคืนดีเสมอไป แต่อย่างไรนั้น แนวทางหนึ่งที่นักสันติวิธีมักใช้อย่างกว้างขวางเพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงในสังคม ได้อีกหนึ่งรูปแบบคือ ความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน

๒.๒.๓ ขั้นตอนและกระบวนการต่างๆ ของการปรองดอง

Luc Huyse (๒๐๐๓) ศาสตราจารย์วิชาสังคมวิทยาและสังคมวิทยากฎหมาย จากมหาวิทยาลัยกฎหมาย Leuven ได้เสนอขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการปรองดองไว้ ๓ ขั้นตอน แต่ก็อธิบายว่ากระบวนการต่างๆ ของการปรองดองอาจไม่ได้ดำเนินการในลักษณะขั้นตอนเช่นนี้ทั้งหมด เพราะแต่ละสถานการณ์ความขัดแย้ง อาจจะใช้ขั้นตอนการปรองดองที่แตกต่างกันได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ หยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว (Replacing Fear by Nonviolent

Coexistence)

ทั้งนี้ เพื่อที่จะขจัดความเกลียดชัง ความเคียดแค้น และความทรงจำที่เจ็บปวด โดยขั้นตอนแรกสุดของการเดินทางสู่ความปรองดองคือ จะต้องหยุดใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (Building Confidence and Trust) หลังจากที่ได้หยุดการใช้ความรุนแรงแล้ว รัฐบาลจะต้องสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสังคมให้กลับคืนมา ทั้งนี้ทั้งคู่ขัดแย้ง เหยื่อ และผู้ได้รับผลกระทบกับความขัดแย้งทางการเมืองจะต้องสร้างความไว้วางใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน

ขั้นตอนที่ ๓ เอาใจเขามาใส่ใจเรา (Towards Empathy) การเอาใจเขามาใส่ใจเราคือ การเข้าใจถึงสาเหตุที่มาของความขัดแย้งจากมุมมองของฝ่ายตรงข้ามโดยเหยื่อยินดีที่จะรับฟังเหตุผลของผู้กระทำผิด และผู้กระทำผิดก็พร้อมที่จะรับรู้ความรู้สึกเจ็บปวดของเหยื่อเพื่อหยุดยั้งความเกลียดชังและการแก้แค้นต่อกัน

๒.๒.๔ กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดอง

กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติและสังคมอาจจะอาศัยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกันหลายวิธีการก็ได้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม โดยมีเป้าหมายที่สำคัญก็คือการสร้างสังคมที่คนเห็นต่างแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Peaceful Coexistence) เครื่องมือในการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เกิดความไว้วางใจการเอาใจเขามาใส่ใจเรา และการมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย (A Culture of Democracy) ประกอบไปด้วยการเยียวยาทางจิตใจ (Healing) กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative Justice) และการเล่าความจริง (Truth-telling) และการชดเชย (Reparation)

๑) การเยียวยาทางจิตใจ (Healing)

Brandon Hamber (๒๕๕๓) นักจิตวิทยาชาวแอฟริกาใต้ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อเกิดความรุนแรงอันเนื่องมาจากความขัดแย้ง เช่น การเหยียดสีผิว การละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น นอกจากผู้เสียหายจะได้รับความเสียหายทางร่างกาย เช่น การได้รับบาดเจ็บแล้ว ผู้เสียหายยังอาจได้รับความเสียหายทางจิตใจด้วย เช่นความตึงเครียด ความรู้สึกเจ็บปวดกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนความรู้สึกว่าตนเองไม่ใช่ส่วนหนึ่งของสังคมดังนั้น การเยียวยาผู้เสียหาย จึงไม่ใช่เป็นแต่เพียงการเยียวยาเฉพาะสุขภาพกายของผู้เสียหายเพียงอย่างเดียวแต่ต้องมีการเยียวยาสุขภาพจิตของผู้เสียหาย และทำให้ผู้เสียหายได้มีสถานะความเป็นอยู่ในสังคมที่ดีดังเดิมด้วย ส่วนปัญหาที่ว่า ผู้เสียหายจะต้องได้รับการเยียวยาอะไร หรืออย่างไร บ้างนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละบุคคล สภาพทางการเมือง วัฒนธรรม และเหตุการณ์อันทำให้เกิดความทรงจำที่เจ็บปวดแก่ผู้เสียหายด้วย ทั้งนี้ หลักสำคัญในการเยียวยาผู้เสียหาย ได้แก่

๑.๑) การทำความเข้าใจกับบริบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Understanding Context)

การทำความเข้าใจกับบริบทของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการแรกที่สำคัญในการกำหนดแผนการเยียวยาผู้เสียหายว่าจะเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างไร โดยการกำหนดแผนการเยียวยาผู้เสียหายจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้ง และจะต้องสอดคล้องกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมด้วย

๑.๒) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น (Use Local Resources)

การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น คือ การใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้การเยียวยาผู้เสียหายประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น เพราะจะทำให้เกิดการเยียวยาที่สอดคล้องต่อวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชนนั้นๆ

๑.๓) การเยียวยาควบคู่กับการสร้างสิ่งใหม่ร่วมกัน (Link Healing with Wider Reconstruction Efforts)

การหาความจริง การยอมรับผิดและความยุติธรรม ไม่สามารถแยกออกจากกระบวนการเยียวยาผู้เสียหายได้ การนำผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมก็เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อไม่ให้เหยื่อรู้สึกว่าได้รับความไม่เป็นธรรมดำรงอยู่

๒.๒.๕ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

Huysse (๒๐๐๓) ได้กล่าวว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการเยียวยาผู้เสียหายและการลงโทษผู้กระทำผิดแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นกระบวนการยุติธรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยการพูดคุยกันเพื่อวิเคราะห์ว่าอะไรคือข้อเท็จจริง อะไรคือสาเหตุแห่งการกระทำความผิด และเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ให้ผู้กระทำความผิดเกิดความรู้สึก “รับผิดชอบ” กับสิ่งที่ตนเองทำ และตกลงกันว่าจะเยียวยาผู้เสียหายอย่างไร ตลอดจนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดแล้วทำให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้

ข้อดีของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวสร้างการเรียนรู้ให้แก่คนในสังคม โดยต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน และเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นการเจรจาซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเข้ามามีส่วนร่วม

อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวก็มีข้อเสีย คือ เนื่องด้วยในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจเกิดความไม่เป็นธรรมหรืออำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในกระบวนการพูดคุยระหว่างคู่กรณีได้ไม่ว่าจะเป็นตัวแปรด้านเพศ อายุ หรือสถานะทางสังคม

๒.๒.๖ การเล่าความจริง (Truth-telling)

Mark Freeman และ Priscilla B. Hayner จาก International Center for Transitional Justice

(๒๐๐๓) กล่าวว่า กระบวนการสร้างความปรองดองที่พบได้มากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาคือ การจัดตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงเพื่อทำหน้าที่ค้นหาความจริง ข้อดีของการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงได้แก่ คณะกรรมการค้นหาความจริงสามารถเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นทางการของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งก่อนมีคณะกรรมการดังกล่าว อาจมีการให้ข้อมูลที่กล่าวถึงความเสียหายที่มากเกินไปจนเกินความเป็นจริง หรือน้อยเกินความเป็นจริงก็ได้ และการเปิดเผยความจริงจะทำให้สังคมหันมาสนใจผู้เสียหายซึ่งถูกสังคมเพิกเฉยมาเป็นเวลานาน อันนำไปสู่การสร้างมาตรการเยียวยาผู้เสียหายได้ ที่สำคัญ คณะกรรมการค้นหาความจริงสามารถนำเสนอมาตรการในการเยียวยาผู้เสียหาย ตลอดจนการปฏิรูปกฎหมายและสถาบันได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงไม่ใช่ว่าจะเหมาะสมกับทุกบริบทของความขัดแย้งเสมอไป เพราะในบางครั้ง การค้นหาความจริงก็อาจทำให้ความขัดแย้งที่มีอยู่เพิ่มมากขึ้น และการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงก็มีข้อเสียเช่นกัน ได้แก่ บางประเทศไม่มีโครงสร้างทางสถาบันที่น่าเชื่อถือพอที่จะสร้างกระบวนการค้นหาความจริงที่มีความชอบธรรม และไม่มีอะไรรับประกันได้ว่าคณะกรรมการค้นหาความจริงจะดำเนินการอย่างเป็นกลาง ยิ่งกว่านั้น ในบางครั้ง การเปิดเผยความจริงก็อาจจะยิ่งสร้างความเจ็บปวดให้แก่ผู้เสียหายมากขึ้นก็ได้

๒.๒.๗ การชดเชย (Reparation)

Stef Vandeginste นักกฎหมายและนักวิจัย UNDP โปรแกรมใน روانดา (๒๐๐๓) เห็นว่าการชดเชยเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการสร้างความปรองดองอย่างแท้จริง โดยถือหลักว่า รัฐมีหน้าที่รับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น ถ้าหากรัฐ (หรือเจ้าหน้าที่รัฐ) ทำการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน รัฐก็ต้องชดเชยให้ผู้เสียหาย อาจเป็นได้ทั้ง การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม (Restoration) ได้แก่ การคืนทรัพย์สิน การคืนสิทธิตามกฎหมายแพ่งของบุคคล และการใช้ค่าสินไหมทดแทน (Compensation) ซึ่งหมายถึง การจ่ายเงินให้แก่ผู้เสียหาย เพื่อทดแทนสิ่งที่ผู้เสียหายสูญเสียไป นอกจากนี้การเยียวยาอาจได้แก่ การฟื้นฟู (Rehabilitation) ซึ่งหมายถึงการทำให้สุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตกลับคืนสู่สภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด ซึ่งอาจทำได้โดยให้การรักษาทางการแพทย์ และการชดเชยยังอาจหมายถึงการสร้าง ความพึงพอใจ (Satisfaction) ซึ่งก็คือการสร้าง ความพึงพอใจให้แก่ผู้เสียหาย โดยการเปิดเผยความจริง การขอโทษ การลงโทษผู้กระทำความผิด เป็นต้น

อนึ่ง กระบวนการสร้างความปรองดองมีความเปราะบางและต้องอาศัยเวลาและความอดทนจากทุกฝ่าย เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องทั้งในส่วนของกระบวนการยุติธรรมรุนแรง/การหาข้อตกลง ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดว่าความรุนแรงไม่อาจนำมาซึ่งเป้าหมายและทางออกที่ยั่งยืน และในส่วนของกระบวนการสร้างความปรองดอง ปรองดองในสังคม ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดของความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน

และการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง โดยทั้งหมดนี้จะดำเนินไปเพื่อยุติความรุนแรง ลดความเกลียดชังแตกแยก สร้างความไว้วางใจและฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งกันรุนแรง และนำไปสู่สังคมปรองดองที่ผู้คนซึ่งมีความแตกต่างไม่ว่าจะเป็นทางความคิดความเชื่อ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม หรือสถานะทางสังคมเศรษฐกิจ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ในแง่ที่สามารถจัดการกับความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นปกติธรรมดาของสังคม โดยไม่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงระหว่างกัน

๒.๓ ความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional Justice)

นอกจากกระบวนการสร้างความปรองดองที่ได้กล่าวมาในข้างต้น เมื่อสังคมเกิดการใช้ความรุนแรงและนำมาสู่ความสูญเสีย มีการจัดการกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นอย่างไร จะใช้วิธีการใดบ้างในการก้าวข้ามพ้นความรุนแรงที่เกิดขึ้น ดังนั้น การนำกระบวนการยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน จึงถูกนำมาใช้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน เป็นแนวทางหนึ่งที่น่ามาใช้เพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมที่พึงปรารถนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ บนพื้นฐานว่าจะจดจำหรือลืมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และมาตรการในการลงโทษผู้กระทำผิด หรือเน้นการเยียวยาผู้เสียหาย โดยมีวิธีการสรุปได้ดังนี้ (คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ, ๒๕๕๔ และ Huyse, ๑๙๙๘)

๑) การฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด (Criminal Prosecutions) ซึ่งมีส่วนต้องรับผิดชอบต่อเหตุการณ์เลวร้ายที่เกิดขึ้น

๒) การนิรโทษกรรม (Amnesty) คือ การได้รับยกเว้นการลงโทษ ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการต่อรองกันระหว่างอำนาจเก่ากับอำนาจใหม่ หรือบางกรณีได้รับการยกเว้นการลงโทษด้วยการยอมรับว่าได้กระทำความผิดลงไป

๓) คณะกรรมการค้นหาความจริง (Truth Commissions) เป็นคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ทำความจริงให้ปรากฏ (Establish the Truth) ที่ได้จากการไต่สวน (Inquiry) ค้นหาความจริง (Truth Seeking) ในช่วงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Focus on the Past) เพื่อเปิดเผยความจริง ให้ผู้ได้รับผลกระทบหรือครอบครัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบ ตลอดจนสังคมโดยรวมได้ทราบในรายละเอียดเหตุการณ์อย่างถูกต้องแท้จริง อีกทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้ผู้ได้รับผลกระทบได้แสดงออก

๔) โครงการช่วยเหลือเยียวยา (Restoration Programs) เป็นการให้ความช่วยเหลือ ชดเชยเยียวยาแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง ทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ทรัพย์สินผ่านโครงการหรือการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม และรวมไปถึงการกล่าวคำขอโทษจากคู่ปักษ์อย่างเป็นทางการ (Official/ State Apologies)

๕) การระลึกถึงผู้ได้รับผลกระทบ (Memorialisation of Victims) เป็นกระบวนการที่ทำให้สังคมยอมรับและตระหนักรู้ (Recognition) และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในทางศีลธรรม (Raise Moral Consciousness) ถึงเหตุการณ์ความรุนแรงที่ผ่านมา เพื่อจะไม่ทำให้เกิดเหตุการณ์ซ้ำรอยขึ้นอีก ซึ่งอาจอยู่ในรูปพิพิธภัณฑ์หรืออนุสรณ์แห่งความทรงจำ (Memorial)

๖) การปฏิรูปสถาบัน (Institution Reform) เป็นกระบวนการปฏิรูปสถาบัน หน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน อาทิ กองทัพบก ตำรวจ สื่อสารมวลชน กระบวนการยุติธรรม ฯลฯ เพื่อที่จะป้องกันไม่ให้หน่วยงานหรือองค์กรดังกล่าวใช้รูปแบบเดิมในการปฏิบัติที่อาจนำความรุนแรงกลับมาอีกครั้ง

๒.๔ เครื่องมือทางกฎหมายในการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองของไทยในอดีต

การนิรโทษกรรม (Amnesty) มาจากภาษากรีกว่า Amnestia หมายถึง การลืม¹

ซึ่งเมื่อเป็นกระบวนการทางกฎหมายก็หมายถึงการที่กฎหมายไม่ถือว่าการกระทำบางการกระทำเป็นความผิด และโทษซึ่งเป็นผลสำหรับกรนั้นไม่ต้องถูกนำมาบังคับใช้ หรือเป็นการยกโทษให้ทั้งหมด ถือเสมือนหนึ่งว่ามีได้เคยต้องโทษนั้นมาเลย คือ ให้ลืมความผิดนั้นเสีย ผลของการนิรโทษกรรมนั้นมุ่งโดยตรงไปที่การกระทำผิดนั้นเอง ซึ่งถือว่าไม่เป็นการผิดกฎหมาย เมื่อเป็นเช่นนี้ความผิดซึ่งจะตกไปยังตัวบุคคลผู้กระทำความผิดนั้นย่อมต้องถูกลบล้างตามไปด้วย (สราวุธ เบญจกุล, ๒๕๕๐)

นิรโทษกรรมเป็นการถือเสมือนหนึ่งว่า ผู้กระทำความผิดนั้นๆ มิได้กระทำความผิดเลยก็เท่ากับเป็นการลบล้างกฎหมายฉบับก่อนๆ ซึ่งเป็นการออกกฎหมายย้อนหลังนั่นเอง แต่การนิรโทษเป็นการย้อนหลังที่ให้คนแก่ผู้กระทำความผิดจึงสามารถบังคับใช้ได้ โดยสภาพการนิรโทษกรรมจึงเป็นการยกเลิกความผิดของกฎหมายแห่งกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ ซึ่งต้องกระทำโดยฝ่ายนิติบัญญัติ คือ รัฐสภา การที่จะผูกพันจะต้องออกเป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์ไม่น้อยกว่าพระราชบัญญัติ ทั้งนี้ อาจกระทำในรูปพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด หรือเป็นการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ต้องเป็นกรณีที่มีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นแล้ว แล้วมีเหตุผลทางนิตินโยบายที่เห็นว่าการเอาโทษจะไม่สมประโยชน์ จึงตรากฎหมายไม่เอาโทษการกระทำผิดเหล่านั้น²

ลักษณะของความผิดที่สามารถนิรโทษกรรมได้นั้น อาจแบ่งได้เป็น ๓ ประเภทคือ

¹ ดูรายละเอียดใน สุรพล คงลาภ (๒๕๑๔)

² ดูรายละเอียดใน แก้วสรร อดิโพธิ (๒๕๕๔) “นิรโทษกรรมผูกโบว์ปรองคอง:มดเท็จโดยสุจริต?”

๑) นิรโทษกรรมทางแพ่ง คือ ไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำละเมิดในทางแพ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น ซึ่งกฎหมายบัญญัติว่า ไม่ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เช่น การกระทำการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย การกระทำตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น

๒) นิรโทษกรรมทางอาญา ผลของการนิรโทษกรรมในกรณีนี้ ต้องพิจารณาตามโครงสร้างความรับผิดทางอาญาเสียก่อน ซึ่งการกระทำจะเป็นความผิดอาญาได้นั้น ต้องเป็นไปในกรณี

๒.๑) มีการกระทำครบองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติ และการกระทำนั้นกฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิด กฎหมายอาญาแต่ละเรื่องนั้นจะบัญญัติข้อห้ามการกระทำที่ห้ามกระทำหรือให้กระทำเอาไว้ ซึ่งการจะฝ่าฝืนนั้นผู้ฝ่าฝืนกฎหมายต้องมีเจตนาที่จะกระทำความผิดนั้น, ประมาทจนนำไปสู่การกระทำความผิดนั้น, ทั้งไม่เจตนาทั้งไม่ประมาทแต่กฎหมายก็ถือว่าทำผิด หรือกฎหมายอาญาในบางเรื่องก็ต้องการเจตนาพิเศษ เช่น ต้องกระทำไปด้วยเจตนาทุจริต และการกระทำและผลที่เกิดขึ้นต้องสัมพันธ์กัน

๒.๒) การกระทำนั้นไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด คือมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น แต่กฎหมายกำหนดไว้ว่าหากมีกรณีประกอบกับการกระทำนั้น หรือมีเหตุที่ผู้กระทำนั้นทำได้ ก็จะทำให้การกระทำนั้นไม่มีความผิด เช่น การป้องกันตนโดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น

๒.๓) การกระทำนั้นไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ การยกเว้นโทษเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด แต่ไม่ต้องรับโทษ เนื่องจากเหตุที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความรับผิดชอบของผู้กระทำเช่น เด็กอายุต่ำกว่า ๑๐ ปี กระทำผิดกฎหมายอาญา ในทางกฎหมายถือว่าการกระทำผิดกฎหมายนั้นเกิดขึ้นสำเร็จแล้ว แต่กฎหมายอาญามาตรา ๗๔ กำหนดไว้ว่าไม่ต้องรับโทษ เป็นต้นเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายนิรโทษกรรมกับกฎหมายอาญาแล้ว เห็นว่ากฎหมายนิรโทษกรรมมีลักษณะที่ยกเว้นความผิดและยกเว้นโทษตามกฎหมายอาญา แต่เป็นการยกเว้นความผิดและยกเว้นโทษที่มีเงื่อนไข โดยเงื่อนไขในการยกเว้นความผิดและยกเว้นโทษนั้นเป็นการเฉพาะต่างจากที่กฎหมายอาญาซึ่งวางหลักไว้เป็นการทั่วไป

การนิรโทษกรรมมีผลในทางอาญาเพียงใด ขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่กฎหมายนิรโทษกรรมแต่ละฉบับกำหนดไว้ด้วย ทั้งนี้ การกระทำนั้นที่กฎหมายนิรโทษกรรมมุ่งประสงค์นั้น โดยตัวของ การกระทำนั้นเองในสาระสำคัญ หากมิได้มีการนิรโทษกรรมก็เป็นการกระทำที่เข้าองค์ประกอบความผิดของกฎหมายอาญาและมีได้เข้าข่ายการยกเว้นความผิดหรือยกเว้นโทษ แต่เมื่อได้รับการนิรโทษกรรม จะเกิดสภาพที่เป็นทั้งเว้นความผิดและยกเว้นโทษ จากลักษณะดังกล่าวนี้เอง จึงมีผู้กล่าวว่า กฎหมายนิรโทษกรรมเป็นเรื่องที่อยู่นอกความรับผิดในทางอาญา³

³ ดูรายละเอียดใน สุรพล คงลาภ (๒๕๓๔)

๓) นิรโทษกรรมทางปกครอง เป็นการเพิกถอนคำสั่งทางปกครอง คือ การยกเลิกการใช้ อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการสร้างผลผูกพันขึ้นระหว่างบุคคลอันกระทบต่อ สถานภาพหรือสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลนั้นให้สิ้นไป โดยทั่วไปตามในหลักกฎหมายเกี่ยวกับการ เพิกถอนคำสั่งทางปกครอง หากฝ่ายปกครองได้มีคำสั่งทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย กรณีนี้ ย่อมเป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครองที่จะต้องพิจารณาเพิกถอนคำสั่งทาง ปกครองนั้น หรือแม้แต่ในส่วน คำสั่งทางปกครองที่ชอบด้วยกฎหมาย หากก่อความเสียหายต่อสังคมส่วนรวม หรือกรณีเมื่อมี ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายภายหลังออกคำสั่งทางปกครองเปลี่ยนแปลงไป ก็อาจยกเลิกได้ ตาม กฎหมายนิรโทษกรรม เนื่องจากเป็นการทำให้ “โทษ” ที่ได้รับจากกฎหมายนั้นสิ้นผลไปการเพิก ถอนคำสั่งทางปกครองที่ต้องดำเนินการตามกฎหมายนิรโทษกรรม จึงต้องเป็นคำสั่งทางปกครองที่ ไม่ให้ประโยชน์หรือ “คำสั่งทางปกครองที่ก่อให้เกิดภาระ” อันได้แก่เป็นคำสั่งทางปกครองที่ส่งผล กระทบต่อสถานะในทางกฎหมายในทางเป็นผลร้าย หรือมีลักษณะเป็นการจำกัดเสรีภาพในการ กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งหรือแม้คำสั่งปฏิเสธการออกคำสั่งในทางที่เป็นคุณก็ถือว่าเป็นคำสั่งทาง ปกครองที่ก่อให้เกิดภาระแก่บุคคลผู้รับคำสั่งทางปกครอง เช่นกัน

กระบวนการการนิรโทษกรรมนั้นต้องทำเป็นพระราชบัญญัติ ซึ่งการตราเป็น พระราชบัญญัติ หรือกฎหมายที่ตราโดยรัฐสภา⁴ เป็นไปในแนวทางเดียวกับประเทศต่างๆ ซึ่งมัก กำหนดให้รัฐสภาเป็นองค์กรที่มีอำนาจนิติบัญญัติ คือ สามารถวางกฎเกณฑ์เป็นการทั่วไป อันมีผล ให้บุคคลในระบบกฎหมายต้องทำตาม ทั้งนี้เหตุผลโดยทั่วไปที่ต้องให้องค์กรรัฐสภาทำหน้าที่นี้ ก็ เนื่องมาจาก ในระบอบประชาธิปไตยเมื่อถือว่าอำนาจสูงสุดอยู่ที่ประชาชน ดังนั้นเรื่องสำคัญที่ กระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทั้งหมด ต้องทำโดยกฎหมายโดยเมื่อกฎหมาย เป็น เจตนารมณ์ร่วมกันของปวงชน จึงต้องออกโดยรัฐสภาผู้แทนประชาชนเท่านั้น (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ , ๒๕๓๘) การตรากฎเกณฑ์เป็นพระราชบัญญัติจึงเป็นการแสดงถึงการยอมรับจากประชาชนด้วยจะ เห็นได้ว่า แม้คณะรัฐประหารจะมีคำสั่ง ประกาศต่างๆที่มีผลเช่นกฎหมายออกมา แต่ไม่เคยมี ประกาศหรือคำสั่งคณะปฏิวัติที่ยกเว้นความผิดของตนเองเลย มีแต่การตราเป็นพระราชบัญญัติ เท่านั้น อาจมีบ้างที่เป็นพระราชกำหนด⁴ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายในลำดับเดียวกับกับ พระราชบัญญัติ แต่การตราพระราชกำหนดนั้นเป็นการดำเนินการในกรณีพิเศษของฝ่ายบริหาร ที่จะ ใช้อำนาจในทางนิติบัญญัติเพื่อกรณีอันมีเหตุจำเป็นเฉพาะ และการตราพระราชกำหนดนั้นต้อง

⁴ คุรยละเอียดในพระราชกำหนดนิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำความผิดเนื่องในการชุมนุมกันระหว่างวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ถึงวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

ได้รับการตรวจสอบโดยศาลรัฐธรรมนูญและรัฐสภาอีกครั้ง จะเห็นได้ว่าการตรากฎหมายนิรโทษกรรมในรูปแบบพระราชบัญญัติก็เป็นหลักประกัน “ความชอบธรรม” ของตัวกฎหมายนั่นเอง

๒.๕ ประสพการณ์ประชาเสวนาในบริบทสังคมไทย⁵

การประชาเสวนาหาทางออก (Deliberation) เป็นกระบวนการพูดคุยและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันโดยอาจมีฉากทัศน์ (Scenario) เพื่อประกอบการตัดสินใจ และผลการตัดสินใจดังกล่าวเป็นฉันทามติหรือความเห็นพ้องต้องกันจากผู้เข้าร่วม ยกตัวอย่างการวิจัยปฏิบัติการเรื่องการประชาเสวนาหาทางออกสู่ประชาธิปไตยและสังคมไทยที่พึงปรารถนา ที่ดำเนินการโดยสถาบันพระปกเกล้า (สุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ และคณะ, ๒๕๕๔) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งจากภาครัฐ เอกชน และประชาชน ได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นในการหาทางออกและเสริมสร้างความปรองดองทางการเมืองและทางสังคมร่วมกันทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นต้นแบบและแนวทางในการดำเนินงาน แก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีและสมานฉันท์ โดยใช้กระบวนการสานเสวนาและสานเสวนาหาทางออก โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเวทีประชาเสวนาจำนวน ๕ ครั้ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคกลาง ผลการวิจัย พบว่า การประชาเสวนาสามารถสร้างทัศนคติและการตระหนักรู้ในการคิดเชิงบวกให้กับผู้เข้าร่วมการสานเสวนา ด้วยวิธีและกระบวนการมองปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุสร้างความคิดเชิงเหตุผล โดยอาศัยการฟังกันอย่างตั้งใจและเข้าใจผู้อื่นภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกคน

สถาบันพระปกเกล้าร่วมกับองค์กรเครือข่าย อาทิ องค์กรประชาสังคม ศูนย์การเมืองภาคพลเมืองและสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง ในหลายจังหวัดได้ดำเนินการเวทีประชาเสวนาหาทางออกในทุกภูมิภาคทั่วประเทศในช่วงธันวาคม ๒๕๕๓ - มิถุนายน ๒๕๕๔ โดยมีวัตถุประสงค์การทำประชาเสวนาหาทางออกคือเพื่อวางรูปแบบกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน อันเป็นรากฐานของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน สร้างพื้นฐานความเข้าใจในกระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี

ผลการจัดทำเวทีประชาเสวนาที่มีภาคส่วนต่างๆ เข้าร่วมในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ จำนวน ๕ จังหวัดคือ เชียงราย ลำปาง น่าน พิชณุโลก ขอนแก่น ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี นครศรีธรรมราช

⁵ สรุปรจาก เจริญลักษณ์ เพชรประดับ (๒๕๕๔) มนตรี กรรพุมมาลย์ (๒๕๕๔) ศราวุธ อันทะไชย์ (๒๕๕๔) สุจารี แก้ววง (๒๕๕๔)

เพชรบุรี และนครศรีธรรมราช พบว่า “เวทีประชาเสวนาหาทางออก” เป็นหนึ่งของทางออกของความขัดแย้งที่ประชาชนรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่ชี้หน้าด่ากัน และหาทางออกร่วมกัน โดยมีกฎกติการ่วมกัน และมีความยุติธรรม กระบวนการจัดเวทีประชาเสวนาหาทางออกเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีหัวใจสำคัญ คือ “การฟังอย่างตั้งใจ” เพื่อรับฟังความคิดเห็นของอีกฝ่าย ไม่ได้มีการชี้ถูกชี้ผิด แต่ร่วมกันแก้ปัญหาในอนาคต เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนได้มีโอกาสได้พูดคุย ฟัง และมีความเข้าใจกันว่าทำไมอีกฝ่ายถึงมีความคิดเห็นเช่นนี้ โดยมีเป้าหมายคือ “การร่วมกันหาทางออก” ด้วยการร่วมกันระดมความคิดเห็น เป็นการสร้างความปรองดองทางการเมืองและทางสังคมร่วมกัน ที่มีความยุติธรรมทางกฎหมาย และทางสังคม เป็นการการเริ่มต้นเพื่อการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีและमानอันที่นำไปสู่ประชาธิปไตยที่ยั่งยืน (วันชัย วัฒนศัพท์, ๒๕๕๔)

ประเด็นที่ประชาชนให้ความสำคัญ คือ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพวกเขาและเป็นปัญหาพื้นฐานก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม นอกจากนี้ ประชาชนที่มาร่วมเวทีประชาชนที่มาร่วมเวทีประชาเสวนาหาทางออก ได้เห็นว่า การทุจริต การตรวจสอบ การใช้อำนาจและการทำงานของสื่อก็เป็นปัญหาสำคัญ และเพื่อสร้างความปรองดองในสังคม ประชาชนมีความเห็นว่า การทางออกของประชาธิปไตยที่คนไทยปรารถนาคงไม่ใช่การลงเอยที่ความรุนแรง หากแต่เป็นการสร้างความสงบด้วยสันติวิธี ด้วยการรับฟังเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เป็นทางออกที่แท้จริง ไม่มีผู้ชนะหรือผู้แพ้ มีความเสมอภาคด้วยความเป็นประชาชนคนไทยทั้งหมด และที่จะพาสังคมไทยออกจากความขัดแย้ง คือ ประชาชนคนไทยนั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดของข้อเสนอเพิ่มเติมคือ

๑) ควรหาทางออกในการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดความยุติธรรม

๒) ควรปลูกฝังให้เยาวชนเคารพหลักประชาธิปไตยและควรมีหลักสูตรหน้าที่พลเมืองในหลักสูตรในระดับอนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัย ตลอดจนอบรมอย่างต่อเนื่องเรื่องหน้าที่พลเมืองให้กับประชาชน

๓) ควรมีกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นตนเอง อันเป็นการสร้างความรัก ความไว้วางใจในพื้นที่ และนำมาสู่การก้าวข้ามความแตกแยกของความคิด แต่มุ่งเพื่อทำงานเพื่อส่วนร่วมและร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ เป็นไปตามบริบทของพื้นที่นั้นๆ

๔) ควรมีมาตรการแก้ไขปัญหาการทุจริตของนักการเมืองและข้าราชการ โดยการส่งเสริมให้เกิดองค์กรภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งเพื่อทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานโครงการของรัฐ ตลอดจนปรับปรุงกฎหมายและระเบียบให้สามารถลดการเอื้อให้เกิดช่องทางคอร์รัปชัน

๕) ปรับปรุงคุณภาพสื่อมวลชนโดยมีคณะกรรมการควบคุมและดูแลจัดการสื่อให้มีมาตรฐานเดียวกันให้มีจิตสำนึกของผู้ทำหน้าที่สื่อและมีจริยธรรม

๖) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่างๆ เช่น ในแนวทางการแก้ไขปัญหา นโยบายประชานิยม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมติดตามผลกระทบด้านต่างๆ ของนโยบายประชานิยม

๗) มีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมกับองค์กรอิสระในการติดตามการดำเนินงานของนโยบายของรัฐ และเสริมสร้างความรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรอิสระและองค์กรภาคประชาคมอย่างต่อเนื่อง

ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมดเห็นว่าควรมีการใช้เวทีประชาเสวนาหาทางออก เพราะเป็นทางออกที่ดีในการแก้ไขปัญหาของประเทศ ทั้งนี้ ประชาชนส่วนหนึ่งได้เสนอไว้อย่างน่าสนใจว่า

๑) เห็นการชุมนุมของเสื้อเหลือง เสื้อแดง การก่อม็อบ การเดินขบวน เห็นแล้วคิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นเลย น่าจะพูดคุยกัน ไม่แบ่งกลุ่มแบ่งพวก หากมีอารมณ์โกรธนั้นควรนับ ๑ - ๑๐ หากนับแล้วยังไม่หายโกรธให้นับถึง ๑๐๐ ถ้ายังไม่หายโกรธให้ไปอาบน้ำ อย่าโกรธกัน เพราะวันนี้เราโกรธกันวันหน้าเราอาจจะดีกันก็ได้

๒) การจัดเวทีประชาเสวนาเป็นการปูพื้นฐานให้ประชาชนได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลปัญหาที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม

๓) ทุกคนต้องฟังเมื่อคนอื่นนำเสนอ และไตร่ตรอง เมื่อถึงคราวที่ตนเองนำเสนอ ก็เสนอเหตุผลของตนเอง ซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความปรองดองหากใช้คำสั่งหรือชี้หน้านั้นไม่สามารถเกิดความปรองดองได้

๔) หากถามทุกคนว่าอยากใช้ความรุนแรงหรือไม่ คำตอบที่ได้คือ “ไม่อยาก” ทุกคนต้องการความสงบสุข ซึ่งควรมีเวทีที่ทำให้คนมาคุยกันได้ ความรุนแรงไม่ใช่ทางออก แต่การสานเสวนาการหันหน้าคุยกันนี้คือทางออกของสังคม

๕) กิจกรรมประชาเสวนาหาทางออก ควรปลูกฝังตั้งแต่เด็ก

๖) คนเรามีความแตกต่างกันทั้งความรู้และประสบการณ์ หากทุกคนเปิดใจ บอกทัศนคติ บอกอารมณ์ความรู้สึก และพูดคุยด้วยเหตุและผลทั้งหมดจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง

๗) ความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติของสังคม แต่สังคมต้องมีกลไกที่สามารถแก้ความขัดแย้งได้โดยสันติวิธีความสามัคคียังไม่เกิดถ้าไม่มีความยุติธรรม

๘) ประเทศไทยจะมีทางออกทางการเมืองเมื่อคนในประเทศยอมลดหย่อนคนละก้าว และปรับตัวเข้าหากันโดยต่างคนต่างเสนอความคิดมาแล้วมาร่วมกันสรุปและร่วมกันแก้ไข

๕) อยากให้ทราบข้อมูลทุกเรื่องอย่างเปิดเผยและให้มีส่วนร่วมกันทุกคน เนื่องจากประเทศไทยเป็นเมืองยิ้มสยาม อยากให้เกิดความสันติสุข สงบสุขและปรองดอง

๑๐) มีสัญญาณที่บอกให้เห็นว่าจะเกิดความรุนแรง การแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีเป็นทางที่ดีที่สุด

๑๑) อยู่ที่ไหนก็ไม่สุขใจเหมือนอยู่บ้านเรา เพราะฉะนั้น หากคนในประเทศไทยไม่ช่วยกันรักษาประเทศไทย เราอาจต้องเข้าฝันแผ่นดินอื่นอยู่ ตอนนี้เรารุยกันได้ดีก็คุยกันเพื่อตัวเราและลูกหลาน

กล่าวโดยสรุป ในบทนี้ทำให้เราได้ทราบความหมายและบทความของความขัดแย้ง รวมถึงการแก้ไขความขัดแย้ง ซึ่งประกอบไปด้วยการเจรจา การไกล่เกลี่ยคนกลาง การสานเสวนาและการประชาเสวนา นอกจากนี้ ยังได้ทราบถึงความหมาย หลักการและกระบวนการของการสร้างความปรองดอง รวมถึงมีเครื่องมือต่างๆหลายวิธีการในการสร้างความปรองดอง และเมื่อสังคมเกิดการใช้ความรุนแรง จะมีวิธีก้าวข้ามผ่านความสูญเสียที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการอย่างไรบ้าง ด้วยแนวคิดความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน สำหรับเครื่องมือทางกฎหมายในการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองของไทยในอดีต แนวทางหนึ่งคือการนิรโทษกรรม เป็นการถือเสมือนหนึ่งว่า ผู้กระทำความผิดนั้นๆมิได้กระทำความผิดเลย ทั้งนี้ อาจกระทำในรูปพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด หรือเป็นการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ต้องเป็นกรณีที่มีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นแล้ว จากแนวคิด ทฤษฎีในการสร้างความปรองดอง มาสู่ภาคปฏิบัติด้วย ประสบการณ์การประชาเสวนาในบริบทสังคมไทย โดยสถาบันพระปกเกล้าร่วมกับองค์กรเครือข่าย ได้ดำเนินการเวทีประชาเสวนาทางออกในทุกภูมิภาค ผลการประชาเสวนาที่ได้ ทำให้เกิดฉันทามติร่วมกันว่าทางออกของประชาติปไตยที่คนไทยปรารถนาคงไม่ใช่การลงเอยที่ความรุนแรงหากแต่เป็นการสร้างความสงบด้วยสันติวิธีด้วยการรับฟัง เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน